

ŽIVLJENJE MARIJE KOT ZGLED POZNOSREDNJEVEŠKE MARIJANSKE HAGIOGRAFIJE V *RAZODETJIH* BRIGITE ŠVEDSKE

IRENA AVSENIK NABERGOJ^{1,2}

¹ Znanstvenoraziskovalni center Slovenske akademije znanosti in umetnosti, Inštitut za kulturno zgodovino, Ljubljana, Slovenija
irena.avsenik-nabergoj@zrc-sazu.si

² Univerza v Ljubljani, Teološka fakulteta, Inštitut za Sveto pismo, judovstvo in zgodnje krščanstvo, Ljubljana, Slovenija
irena.avsenik-nabergoj@guest.arnes.si

V razvoju krščanske hagiografije je že od drugega stoletja dalje imela posebno mesto Jezusova mati Marija, zanimanje za njeno življenje pa se je še povečalo v srednjeveški pobožnosti. Prispevek predstavlja opise videnj sv. Brigite Švedske v njenih *Razodetjih* (1492), v katerih ji Marija v obliki prvoosebni nagovorov pripoveduje o svojem življenju od spočetja do vnebovzetja. Izpostavlja obsežne opise Marijinega sodoživljanja s trpljenjem njenega sina, ki razkrivajo podobo Marije kot *Mater Dolorosa*. Takšna podoba sotrpčice Marije se vključuje v opise Jezusovega pasijona od začetka 13. do konca 14. stoletja, ki so vernike usmerjali, naj ga dojemajo ne le z vidika Jezusovega, temveč tudi Marijinega trpljenja. Humanizirana in čustvena religioznost tega obdobja se kaže v spremembah vsebine in sloga, ki vsebuje podrobnosti, o katerih Sveto pismo ne poroča. Vpliv Brigitinih empatično doživetih opisov Marijinega in Jezusovega trpljenja je viden v besedilih žanrov *vita Christi* in *planctus Mariae*, mdr. v slovenskem *Poljanskem rokopisu*.

DOI
[https://doi.org/
10.18690/um.ff.9.2023.12](https://doi.org/10.18690/um.ff.9.2023.12)

ISBN
978-961-286-778-2

Ključne besede:
sveta srednjeveška
marijanska hagiografija,
sv. Brigita Švedska,
Sveto pismo,
Razodetja,
Mater Dolorosa,
duhovnost v srednjeveških
samostanih,
Martin Cochemski,
Poljanski rokopis

Univerzitetna založba
Univerze v Mariboru

DOI
https://doi.org/
10.18690/um.ff.9.2023.12

ISBN
978-961-286-778-2

THE LIFE OF MARY AS AN EXAMPLE OF LATE MEDIEVAL MARIAN HAGIOGRAPHY IN THE *REVELATIONS* OF BRIGITA OF SWEDEN

IRENA AVSENIK NABERGOJ^{1,2}

¹ Research Centre of the Slovenian Academy of Sciences and Arts, Institute for Cultural History s, Ljubljana, Slovenia
irena.avsenik-nabergoj@zrc-sazu.si

² University of Ljubljana, Faculty of Theology, Institute of Bible, Judaism and Early Christianity; Ljubljana, Slovenia
irena.avsenik-nabergoj@guest.arnes.si

Keywords:
medieval Marian
Hagiography,
St. Brigitta of Sweden,
Bible,
Revelations,
Mater Dolorosa,
spirituality in medieval
monasteries,
Martin of Cochem,
Poljane manuscript

Since the second century, the mother of Jesus, Mary, had a special place in the development of Christian hagiography, and interest in her life was intensified in mediaeval piety. This article presents descriptions of the visions of St Bridget of Sweden in her *Revelations* (1492), in which Mary narrates her life from conception to the Assumption in the form of first-person speeches. She highlights the detailed descriptions of Mary's co-experience with the Passion of her Son, which reveal the image of Mary as *Mother Dolorosa*. Such an image of the co-suffering Mary is found in the descriptions of the Passion of Jesus from the beginning of the 13th to the end of the 14th century, which guided the faithful to understand it not only in terms of Jesus' passion but also in terms of Mary's passion. The humanised and emotional religiosity of this period is reflected in the changes in content and style, which include details not reported in the Bible. The influence of Brigitta's empathetic descriptions of the Passion of Mary and Jesus is visible in texts of the genres *vita Christi* and *planctus Mariae*, for example in the Slovenian *Poljanski manuscript*.

1 Uvod

Prispevek obravnava enega najpomembnejših zgljedov krščanske hagiografije, življenje Marije, kot ga je doživljala in opisovala švedska mistikinja in vizionarka Brigita Švedska v svojih *Razodetjih*. Razvoj splošne hagiografije v antični Cerkvi povezuje življenje svetnikov s posnemanjem Jezusa Kristusa (*imitatio Christi*). Izhodišče Jezusovega sporočila je bila napoved prihoda božjega kraljestva. Podoba Marije se pojavlja že od najzgodnejših desetletij krščanstva, ko je bilo Jezusovih privržencev malo. Čeprav so evangeliji sami vsebovali le malo podrobnosti o Marijinem izvoru in o njenem življenju, so jih drugi zgodnji spisi kmalu odkrili. Različica Marijinega življenja, ki je Marijo obdarila z lepim poreklom ter milostnim in čistim otroštvom, se je razvila do drugega stoletja. Ker so bila krščanska prepričanja stkana iz spominov na Jezusa, ki so jih negovali njegovi sledilci, so razprave o njegovi naravi – človeški in božanski – nujno vodile do globlje radovednosti glede lastnosti njegove matere (prim. Rubin 2010: xxi).

2 Razvoj podobe Marije na Vzhodu in Zahodu

Ko so krščanske ideje dobile javno podporo cesarja Konstantina v zgodnjem četrtem stoletju, je Marija postala predmet teoloških razprav. V središču razprav na cerkvenih zborih je bila narava Kristusa – Človeka in Boga, to pa je pogosto vodilo tudi do razmišljanj o njegovi materi. Koncil v Efezu v Mali Aziji je leta 431 določil, da jo je primerno imenovati Bogorodica (iz gr. Θεοτόκος, *Theotókos*) (prim. Rubin 2010: xxiii). Kot takšno jo upodabljajo tudi najzgodnejše likovne upodobitve na ikonah iz vzhodnega Sredozemlja.

Apokrifni *Jakobov protoevangelij* iz drugega stoletja (ok. 150), nekatere himne, homilije in ljudske molitve kažejo, da so prvi dokumenti o Marijinem življenju fragmentarni. V sedmem stoletju je nastala obsežnejša marijanska hagiografija *Življenje Device* visoke teološke in literarne kakovosti. Poznavalci patristike to delo, ki velja za najzgodnejšo popolno marijansko biografijo, skoraj soglasno pripisujejo Maksimu Spoznavalcu (ok. 580–662). Poudarki so na Marijini dejavni vključitvi v poslanstvo njenega sina Jezusa in v življenje Cerkve, ki se je začela širiti po Jezusovem vstajenju in vnebohodu, s posebno pozornostjo do njene sočutne navzočnosti ob Jezusovem trpljenju, križanju in smrti na križu (Avsenik Nabergoj 2022). Danes poznavalci v tem delu prepoznavajo pričevanje o prodoru čustvene pobožnosti (angl. *affective piety*)

na prehodu iz antike v srednji vek, ko je marijanska biografija močno zaznamovala krščansko versko življenje (prim. Shoemaker 2011; 2012, Introduction: 1–35; prim. Avsenik Nabergoj 2017a in 2017b).

Kršćanstvo se je z uradno odobritvijo najprej razvilo v vzhodnem, grško govorečem delu Rimskega cesarstva, temu je sledila spreobrnitev v krščanstvo v različnih evropskih kulturah: Franki, Vizigoti, Vandali in Ostrogoti med petim in sedmim stoletjem, Anglosasi v sedmem in osmem stoletju, Skandinavija v devetem do enajstem stoletju. Povezovanje tradicionalnih literarnih oblik in novega duha je porajalo tudi nove literarne žanre, med katerimi so bile še posebej vplivne biografije svetnikov. Ideološki odpor starih religij proti krščanstvu je imel za posledico krvava preganjanja. Mučenci so postali identifikacijski temelj bogatega religijsko-literarnega razvoja hagiografije. Ta »[k]ot del krščanskega diskurza ni potekala z revolucionarno novostjo, temveč z delovanjem prek znanega in s pozivom od znanega k neznanemu« (Efthymiadis 2014, Introduction: 2).

Zgodbe, ki so najbolj ganile kristjane, so bile tiste o mučencih, tako moških kot tudi ženskah, ki so veliko trpeli, ko so širili krščanstvo in izpovedovali svojo vero. Kult mučencev se je kazal v petju, z relikvijami ter v poučnih junaških zgodbah in je sestavljal »jedro krščanske identitete vojaških družb, ki so se naselile v provincah nekdanjega rimskega cesarstva in drugod« (Rubin 2010: xxii). Osrednja vsebina hagiografije je preizkušnja vere, ki so jo svetniki prestali z darovanjem življenja, torej z mučeništvom. Ker so se že na začetku krščanstva začele razvijati puščavniške in druge oblike meništva, je razvoj hagiografije potekal vzporedno z razvojem meništva, oboje pa je veljalo kot odločen odziv na nesprejemljive vidike vrednot Rimskega imperija. To pomeni, da sta bili mučeništvo in meništvo »gonilni sili literarne produkcije v obsegu, ki mu ni bilo primerjave z nobenim drugim zgodovinskim pojavom prej ali pozneje« (Efthymiadis 2014, Introduction: 3). Ekstremne oblike duhovnega odziva na vrednote Rimskega cesarstva so do skrajnosti intenzivirale delovanje čustev. Monastične pripovedi o življenju svetnikov (*vita sanctorum*) s težiščem na njihovem trpljenju (*passio*) predstavljajo prelom s konvencionalnimi opisi človeške izkušnje ter kar največje angažiranje čustev občinstva in bralcev biografij svetnikov. Dolga obdobja preganjanja kristjanov so imela za posledico porast števila mučencev in njihovih biografij, s tem pa so biografije svetnikov dobile vse bolj zlahka prepoznavne stereotipne oblike. Nastale so tudi zbirke hagiografskih del, ki so jih v veliki meri integrirali v liturgične obrede

Cerkve. Izpostavljanje trpljenja v biografijah svetnikov (*vita sanctorum*) pa se ne opira samo na univerzalni pojav preganjanja oseb, ki se upirajo vsiljenim konvencionalnim vzorcem življenja, temveč predvsem na primarni vir krščanstva, Sveto pismo Stare in Nove zaveze, ki vsebuje številne primere mučencev.

Marija je bila znana iz formulacije veroizpovedi in iz evangelijskih pripovedi, vendar sprva ni tako navdihovala pobožnosti vernikov kot mučenci. To se je dramatično spremenilo po letu 1000, in v prvih stoletjih drugega tisočletja je Marija dosegla ugled, s katerim jo povezujemo danes. Krščanska kultura je ponudila ideje in prakse za soočanje z dobrim in zlim, z življenjem in posmrtnim življenjem. Nastali so novi samostani in katedrale, novi prazniki in oblike bogoslužja. V verskih ustanovah so si menihi prizadevali povečevati Boga s prizadevanjem za popolnost in z bojem zoper greh. V njih je Marija imela vlogo »popolne spremljevalke: matere, neveste in tolažnice« (Rubin 2010: xxiv–xxv). Čeprav so menihi in redovnice sestavljali le majhen delček evropskega prebivalstva, je bil njihov kulturni vpliv ogromen in so ponudili vzore za posnemanje.

Zavest o Mariji je bila izrazita tudi v duhovnosti, ki se je v petnajstem stoletju razširila po Evropi prek brigitinskega reda. Brigita Švedska je bila plemkinja, vdova, ki je zapustila svojo družino, da bi ustanovila nov verski red in oznanjala reformo Cerkve v Rimu. Ni bila le učinkovita reformatorica in organizatorica verskega življenja, ampak tudi prejemnica marijanskih razodetij. Z njimi je izražala istovetnost z Marijo. Marija se pojavlja kar v tretjini razodetij, s katerimi je Brigita vabila k posnemanju njenega zgleda – sočutja in odrešenjskega dela (Rubin 2010: 346–348).

3 Prevladujoče teme in slog Brigitinih *Razodetij*

Bridget Morris v *Uvodu* v angleški prevod prve knjige Brigitinih *Razodetij* iz leta 2006 (2006: 3) to delo označi kot »zakladnico obsežnega izliva izrekov in videnj, prejetih v obdobju tridesetih let, od njene vdovske dobe sredi štiridesetih let 14. stoletja pa vse do njene smrti leta 1373«. *Razodetja* ocenjuje kot »sugestivno utelešenje globoke notranje pobožnosti in strastne želje po obnovi in prenovi; pod katerimi bije veliko srce švedske svetnice; odkrito, strogo, domiselno in zahtevno« (prav tam).

V svojih *Razodetjih* nam Brigita posreduje približno sedemsto duhovnih sporočil, ki jih je v molitvi ali zamaknjenju prejela od Boga Očeta, Jezusa, Marije in različnih svetnikov, mdr. od sv. Ane, sv. Janeza Krstnika, sv. Mateja, sv. Frančiška Asiškega in drugih. Med njimi je veliko takšnih, ki obširno in nadrobno opisujejo Jezusovo in Marijino življenje od rojstva do Jezusove smrti oz. Marijinega vnebovzeta, pri tem pa osrednja pozornost velja obdobju Jezusovega prestajanja pasijona. Medtem ko je Marijina navzočnost ob Jezusovem trpljenju v Svetem pismu le na kratko omenjena, pa je v Brigitinih videnjih izjemno razširjena in ima zelo pomembno vlogo. Devica Marija v *Razodetjih* v prvi osebi slika prizore iz Jezusove mladosti in iz njegovega pasijona. V ospredju je njeno čustveno sodoživljanje sinove bolečine, njeno sočutje in poistovetenje z Jezusovim trpljenjem.

Anders Piltz (2000: 18, v Morris 2006: 6) ugotavlja, da proces razodetja pri Brigiti »ni neke vrste delirij, temveč je duševna dejavnost na najvišji možni ravni intelektualne prisotnosti, v tesnem stiku s svetopisemskim besedilom. V svetopisemskih pripovedih, predvsem v apokalipsi, je dovezetna Brigita dosegla sredstvo za racionalizacijo in strukturiranje poplave podob in vtisov, ki so preplavili njeno domišljijo.«

Brigitino vdovstvo v zgodnjih štiridesetih letih je spremljala njena odločitev za služenje Bogu, zato se je znebila svojega bogastva in poskrbela za svoje otroke, od katerih so bili nekateri še zelo majhni. Njena razodetja so se pogosto pojavila kot odgovor na osebne krize, v času pretresov, izgub in duhovnega potovanja, na katero se je podala v letih zgodnjega vdovstva. To obdobje je bilo najbolj produktivno v njenem življenju. V le nekaj letih je prejela več kot pol vseh svojih vizij, vključno z vizijo novega samostanskega pravila. V uvodu v prvo knjigo *Razodetij* Morris pove, da je razodetje svojega »poklica« prejela le nekaj dni po moževi smrti:

Po nekaj dneh, ko je bila Kristusova nevesta zaskrbljena zaradi spremembe njenega statusa in njegovega vpliva na njeno služenje Bogu, in ko je o tem molila v svoji kapelici, je postala zatopljena v duhu; in medtem ko je bila v ekstazi, je videla svetel oblak, iz katerega je slišala glas, ki ji je govoril: »Ženska, poslušaj me.« Popolnoma prestrašena in v bojzani, da gre za iluzijo, je zbežala v svojo sobo; takoj se je spovedala in sprejela Kristusovo telo. Nato se ji je čez nekaj dni, ko je bila pri molitvi v isti kapelici, spet prikazal tisti svetli oblak; in iz njega je spet slišala glas, ki je izgovarjal podobne besede kot prej, in sicer: »Žena, poslušaj me.« Tedaj je gospa, popolnoma prestrašena, spet zbežala v svojo sobo; in se je spovedala, saj se je tako kot prej bala, da je bil glas iluzija. Ko je čez nekaj dni molila, je bila res ganjena v duhu in je spet videla svetel oblak in v njem človeško podobo, ki je rekla: »Žena, poslušaj me, jaz sem tvoj Bog, ki želi govoriti s teboj.« Prestrašena in misleč, da gre za iluzijo, je spet slišala: »Ne

boj se,« je rekel, »kajti jaz sem Stvarnik in ne prevarant. Ne govorim s teboj zaradi tebe, ampak zaradi odrešitve drugih. Poslušaj stvari, ki jih govorim, in pojdi k mojstru Matiji, svojemu spovedniku, ki ima izkušnje z razločevanjem obeh vrst duhov. Reci mu v mojem imenu, kar zdaj govorim tebi: kajti ti boš moja nevesta in moj kanal in boš slišala in videla duhovne stvari, in moj Duh bo ostal s teboj vse do tvoje smrti.« (Morris 2006: 7–8)

Razodetja Brigite Švedske so vse do danes imela izjemen vpliv na duhovno rast Cerkve. Njihov primarni vir je Sveto pismo Stare in Nove zaveze, še posebej zadnja knjiga Nove zaveze – *Razodetje* (Apokalipsa). Nenavadna kakovost Brigitine večplastne razlage svetopisemskih odlomkov je sad njenega intenzivnega študija Svetega pisma, ki ga je tudi prevedla v švedščino. Vanj se je tako intenzivno poglobljala, da je svetopisemske besede, podobe in fraze lahko dojemala v njihovi odprtosti za izražanje dobesednega in različnih vidikov duhovnega pomena v najrazličnejših prostih asociacijah. Morris ugotavlja:

V svojih preroških razlagah Svetega pisma prikazuje svetopisemske prizore kot drame, v katerih sama aktivno sodeluje. Zdi se, da se v svojih zgodnjih razodetjih bolj opira na Staro zavezo, medtem ko v razodetjih iz rimskega obdobja v poznejšem obdobju njenega življenja Nova zaveza zavzema večjo vlogo. Tudi knjiga Apokalipsa se pojavlja zelo močno; očitno pa je, da je vse svetopisemske knjige, vključene v Vulgato, poznala izredno natančno. (Morris 2006: 11)

Da bi razločneje videli, kako močno *Razodetja* širijo svetopisemsko podobo Marije, v nadaljevanju najprej na kratko predstavljamo mesta, na katerih se Marija pojavi v Svetem pismu, temu pa sledi obširnejši prikaz Marijine podobe v prvi knjigi Brigitinih *Razodetij*.

4 Sveto pismo kot temeljni vir za Marijino hagiografijo

Marija, mati Jezusa iz Nazareta, ima nadpovprečno vlogo v teologiji in pobožnosti tradicionalnih vzhodnih in zahodnih Cerkva. Informacije o njenem življenju pa so v Svetem pismu izredno skope, zasledimo jih predvsem pri Mt 1 in 2; Lk 1 in 2. Za Mateja in Luko je Marijino spočetje Jezusa čudežno, brez človeškega očetovstva, Marijin sin pa je Mesija, ki ga je pričakoval Izrael. Izvemo, da je Marija pripadala Davidovi hiši (Lk 1,26), bila je zaročena z Jožefom (Mt 1,18) in živela je v Nazaretu v spodnji Galileji (Lk 1,26). Evangelij pripoveduje, kako je Božji angel oznanil, da bo, čeprav je bila devica, spočela sina »Najvišjega«, ki mu bo ime Jezus in ki bo ustanovil novo Davidovo kraljestvo (Lk 1,31–33). Marija je v to privolila. Ko je Jožef odkril, da Marija v svojem telesu nosi otroka, je želel zaroko tiho razvezati,

vendar ga je Božji angel v sanjah opomnil, naj se poroči z Marijo, ker je sin, ki ga bo rodila, sad Božjega posredovanja (Mt 1,19–21). Pred poroko je Marija obiskala svojo sorodnico Elizabeto, ki je bila tudi noseča (njen bodoči otrok je bil Janez Krstnik), in ob tej priložnosti je več preroških izrekov napovedalo, da bo Marijin bodoči sin izpolnil upe Izraela. O Mariji ni podanih nobenih drugih osebnih podatkov. Dokumentirana je njena tiha navzočnost ob Jezusovem rojstvu (Mt 1,12–21; Lk 2,1–7). Ko so otroka predstavili v templju, je ostareli Simeon povedal Mariji, da bo veliko trpela (Lk 2,21–35). Pozneje, ko se je dvanajstletni Jezus za tri dni izgubil, so ga njegovi starši našli med učitelji postave, kot poroča Lk 2,41–48: »Njegovi starši so vsako leto ob prazniku pashe hodili v Jeruzalem. Ko je bil star dvanajst let, so šli na pot po praznični navadi. In ko so se po končanih prazničnih dneh vračali, je deček Jezus ostal v Jeruzalemu, ne da bi njegovi starši to opazili. Mislili so, da je pri popotni družini, in so prehodili pot enega dne. Nato so ga začeli iskati med sorodniki in znanci. Ker ga niso našli, so se vrnil v Jeruzalem in ga iskali. Po treh dneh so ga našli v templju. Tam je sedel med učitelji, jih poslušal in vpraševal. In vsi, ki so ga slišali, so bili iz sebe nad njegovo razumnostjo in njegovimi odgovori. Ko sta ga zagledala, sta bila presenečena in njegova mati mu je rekla: 'Otrok, zakaj si nama tako storil? Tvoj oče in jaz sva te s tesnobo iskala.'« To je prva Marijina izjava, zapisana v Svetem pismu. Luka dodaja: »Nato se je vrnil z njima in prišel v Nazaret ter jima je bil pokoren. In njegova mati je vse, kar se je zgodilo, shranila v svojem srcu.« (Lk 2,51)

Marija se znova pojavi na svatbi v Kani Galilejski, kot poroča Jn 2,1–5: »Tretji dan je bila svatba v galilejski Kani in Jezusova mati je bila tam. Na svatbo so bili povabljeni tudi Jezus in njegovi učenci. Ko je vino pošlo, je rekla Jezusu njegova mati: 'Vina nimajo.' In Jezus ji je dejal: 'Kaj imam s teboj, žena? Moja ura še ni prišla.' Njegova mati je rekla strežnikom: 'Kar koli vam reče, storite.'« Te besede vsebujejo Marijini naslednji govorjeni izjavi. Jezus je nato spremenil vodo v vino.

Dalje se Marija v Svetem pismu pojavi s sorodniki, da bi videla svojega sina Jezusa med njegovim javnim življenjem, kot poroča Mr 3,31–35: »Tedaj so prišli njegova mati in njegovi bratje. Stali so zunaj, poslali ponj in ga poklicali. Okrog njega je sedela množica in so mu rekli: 'Glej, tvoja mati, tvoji bratje in tvoje sestre so zunaj in te želijo.' Odgovoril jim je: 'Kdo je moja mati in kdo so moji bratje?' In ozrl se je po tistih, ki so sedeli okrog njega, in rekel: 'Glejte, to so moja mati in moji bratje! Kdor namreč uresničuje Božjo voljo, ta je moj brat, sestra in mati.'«

Znova se Marija pojavi ob vznožju Jezusovega križa, ko jo Jezus zaupa apostolu Janezu, kot poroča Jn 19,26–27: »Ko je Jezus videl svojo mater in zraven stoječega učenca, katerega je ljubil, je rekel materi: 'Žena, glej, tvoj sin!' Potem je rekel učencu: 'Glej, tvoja mati!' In od tiste ure jo je učenec vzel k sebi.« Marija je na kratko omenjena tudi v Apostolskih delih 1,12–14, kjer beremo: »Tedaj so se z gore, ki se imenuje Oljska in je sobotni dan hodá oddaljena od mesta, vrnili v Jeruzalem. Ko so prišli v mesto, so stopili v gornje prostore hiše, kjer so se zadrževali: Peter in Janez, Jakob in Andrej, Filip in Tomaž, Bartolomej in Matej, Alfejev sin Jakob in Simon Gorečnik ter Jakobov sin Juda. Vsi ti so enodušno vztrajali v molitvi z ženami in z Jezusovo materjo Marijo in z njegovimi brati.«

Ker Sveto pismo Marijino življenje predstavi le skopo in v senci njenega sina Jezusa, so za nas toliko bolj zanimivi tudi apokrifni viri ter krščansko izročilo. Znotraj tega imajo pomembno vlogo Brigitina videnja v njenih *Razodetjih*, saj so bila izjemno priljubljena v srednjem veku in so pomembno vplivala na zahodno mistično izročilo.

5 Brigitina videnja v *Razodetjih* vsebujejo tudi zgled srednjeveške hagiografije Device Marije

V predstavitvi življenja Marije v *Razodetjih* Brigite Švedske se navezujemo na prevod njenih razodetij v angleščino pod naslovom *The Revelations of St. Birgitta of Sweden*, ki je v letih od 2006 do 2015 izšel v štirih obsežnih knjigah pri založbi Oxford University Press v New Yorku (prva 2006, druga 2008, tretja 2012, četrta 2015; prim. Brigita 2006; 2008; 2012; 2015). Ker je Marija navzoča kar v tretjini Brigitinih videnj, se v prikazu Marijinega življenja v tem prispevku moramo močno omejiti – le na izbrane primere iz prve knjige *Razodetij*, ki vsebuje 60 videnj, in iz druge knjige s 26 videnji.¹

V prvi knjigi *Razodetij* Marija nagovarja Brigito v enajstih videnjih (8–10, 27, 29, 31, 35, 37, 42, 50–51). Nanjo se obrača kot na »nevesto«. Iz njenih pripovedi lahko razberemo dragocene podatke o Marijinem življenju od njenega spočetja do vnebovzvetja.

¹ V celotnem obsegu bo avtorica lahko prikazala Marijino življenje, kot ga slika Brigita Švedska, v predvideni monografiji.

V osmem poglavju ali videnju iz prve knjige *Razodetij* (v nadaljevanju R1), ki datira v leto 1340, Marija svoji »hčerki« Brigiti pove, kako je brezmadežno spočela. Brigito nauči, kako naj moli skupaj s svojim ljudstvom:

Zato me hvalite takole: »Blagoslovljen si, Bog, Stvarnik vsega, ki si se hotel spustiti v maternico Device Marije. Blagoslovljen si, Bog, ki si hotel biti v Devici Mariji, ne da bi ji bil v breme, in si hotel od nje sprejeti brezmadežno meso brez greha. Blagoslovljen si, Bog, ki si prišel v Devico in dal veselje njeni duši in celotnemu telesu ter izšel iz nje v brezgrešno veselje njenega celotnega telesa. (I.8.1-3 = Brigita 2006: 63–64)²

Iz odlomka ugotovimo, da je Brigita Švedska zagovarjala prepričanje, da je bila Marija kot edina od človeških bitij že v trenutku spočetja obvarovana pred izvirnim grehom in napolnjena z Božjo milostjo. Njeno prepričanje je bilo vse do papeža Pija IX., ki je Marijino brezmadežno spočetje 8. decembra 1845 v encikliki *Ineffabilis Deus* razglasil za dogmo, deležno dolgih razprav. V devetem videnju R1 (l. 1340) Marija pripoveduje Brigiti, kako je Bog njena starša obdaril s čistostjo njenega zakona in kako je bila sama spočeta:

Mojega očeta in mamó je združil v tako čistem zakonu, da ni bilo mogoče najti bolj čistega para. Nikoli se nista želela združiti, razen v skladu z zakonom, izključno zaradi spočetja. /.../ Toda, zagotavljam vam, iz božanske ljubezni in zaradi angelovega sporočila sta prišla skupaj v mesu, ne zaradi spolnega poželenja, ampak proti svoji volji in iz ljubezni do Boga. Na ta način je bilo moje meso sestavljeno iz njenega semena po božji ljubezni. Ko je bilo moje telo oblikovano, je Bog poslal ustvarjeno dušo iz svoje božanskosti; duša je bila takoj posvečena skupaj s telesom, angeli pa so ga varovali in mu služili dan in noč. (I 9.1-10 = Brigita 2006: 64–65)

V desetem videnju R1 (l. 1340) Marija »hčerki« Brigiti pove, kako čisto in pobožno je živelá in kako je doživela angelovo oznanjenje, da bo postala mati Boga:

Ko je napočil predpisani čas za predstavitev devic v Gospodovem templju, sem bila zaradi verskega spoštovanja svojih staršev z njimi navzoča tudi jaz. Mislila sem si, da ni nič nemogoče za Boga in da bo, ker je vedel, da si ničesar ne želim in da si ne želim ničesar razen njega, lahko ohranil mojo deviškost, če mu bo tako všeč: v nasprotnem primeru naj se zgodi njegova volja! Ko sem v templju poslušala vse zapovedi, sem se vrnila domov, goreča od ljubezni do Boga bolj kot kdaj, saj sem se vsak dan razplamtevala z novimi ognji in željami ljubezni. /.../

Takoj zatem sem zaslišala glas, vendar ne iz človeških ust. Ko sem ga slišala, sem se kar ustrašila in se spraševala, ali je to iluzija. Tedaj se je pred menoj pojavil božji angel v najlepši človeški podobi, čeprav ne v mesu, in mi rekel: »Pozdravljena, polna milosti!«³

² Vsi odlomki iz Brigitinih *Razodetij* so lastni prevod avtorice iz navedene angleške izdaje *Razodetij*.

³ To mesto se navezuje na Lk 1,28: »Angel je vstopil k njej in rekel: 'Pozdravljena, obdarjena z milostjo, Gospod je s teboj!«

/.../ Nato je angel rekel: »Potomec, ki se bo rodil v tebi, je svet in se bo imenoval Božji sin.⁴ To se bo zgodilo, kakor je Bogu všeč.« Jaz se nisem čutila vredne, niti nisem vprašala angela: »Zakaj?« ali »Kdaj se bo to zgodilo?« ampak sem vprašala: »Kako naj se zgodi, da bom jaz, ki sploh ne poznam moškega,⁵ postala nevredna Božja mati?« Angel mi je odgovoril, kot sem rekla, da Bogu ni nič nemogoče, »karkoli hoče storiti, se bo zgodilo«. Ko sem slišala angelove besede, sem začutila nadvse gorečo željo, da bi postala Božja mati, in moja duša je iz ljubezni govorila: »Tukaj sem, naj se v meni zgodi tvoja volja!« Ob tej besedi, prav takrat in tam, je bil moj Sin spočet v mojem telesu, kar je nepopisno vznemirilo mojo dušo in vse moje ude. (I 10.1-10 = Brigita 2006: 65–67)

Sledi Marijin opis njenega doživljanja ob porodu sina Jezusa:

Ko sem ga rodila v maternici, sem ga rodila brez bolečin, brez težkega ali utrujenega telesa. Ponižala sem se v vseh pogledih, saj sem vedela, da je tisti, ki sem ga rodila, Vsemogočni. Ko sem ga rodila, sem ga rodila brez bolečine ali greha, prav tako, kot sem ga spočela, s takšnim vznemirjenjem duše in telesa, da sem se počutila, kot da hodim po zraku od vznemirjenja. (I 10.11 = Brigita 2006: 67)

Iz odlomka je razvidno Brigitino prepričanje, da je bila Marija devica ne le pred porodom, temveč tudi med porodom. Kot razkrije eno naslednjih videnj, je Marija pri prerokih brala o tem, da njenega Sina čaka usoda križanja. To jo je polnilo z žalostjo, a hkrati s tolažbo, ker je spoznala, da se bo to zgodilo po Njegovi želji:

Ko sem premišljevala o krajih, kjer bodo, kot sem se naučila po prerokih,⁶ njegove roke in noge pribite pri križanju, so se moje oči napolnile s solzami in moje srce je raztrgala žalost. Moj Sin je takrat pogledal moje jokajoče oči in postal smrtno žalosten. Ko sem premišljevala o njegovih božanski moči, sem bila ponovno potolažena, saj sem spoznala, da je bilo tako, kot si je želel, in tako je bilo to prava pot, in vso svojo voljo sem prilagodila njegovi volji. Tako je bilo moje veselje vedno pomešano z žalostjo. (I 10.13-14 = Brigita 2006: 67)

Dalje Marija pripoveduje o svojem doživljanju pasijona njenega Sina. Ujeli so ga »njegovi sovražniki«, ga bili po licu in vratu, pljuvali vanj in se iz njega norčevali. Marija Brigiti natančno opiše postopek bičanja Sinovega brezgrešnega telesa ob sramotnem stebru, ki se mu je predal prostovoljno:

Stala sem v bližini in ob prvem bičanju sem padla na tla, kot da bi bila mrtva. Ko sem oživela, sem videla njegovo telo, bičano do reber. Kar je bilo še bolj grozno, je bilo to, da ko so biče potegnili nazaj, so obteženi jermeni raztrgali njegovo meso. Ko je moj sin stal tam ves krvav in prekrit z ranami, tako da na njem ni ostalo nobeno zdravo mesto, ki bi ga bilo mogoče bičati, tedaj je nekdo, razvnet v duhu, vprašal: »Ali ga boste tako neobsojenega ubili?« In takoj

⁴ To mesto se navezuje na Lk 1,35: »Angel ji je odgovoril: 'Sveti Duh bo prišel nadte in moč Najvišjega te bo obsenčila, zato se bo tudi Sveto, ki bo rojeno, imenovalo Božji Sin.'«

⁵ To mesto se navezuje na Lk 1,34: Marija pa je rekla angelu: »Kako se bo to zgodilo, ko ne poznam moža?«

⁶ Prim. Ps 22,17–18: »Obkrožili so me psi, drhal hudobnežev me je obkolila; prebodli so mi roke in noge. Lahko preštejem vse svoje kosti, oni gledajo, buljijo vame.«

je prerezal njegove vezi. Potem je moj Sin sam nazaj vzel obleko. Videla sem, da je bilo mesto, kjer je stal moj Sin, prekrito s krvjo, in po njegovih stopinjah sem lahko ugotovila, po kateri poti je hodil, ker se je zdelo, da je zemlja prepojena s krvjo povsod, kamor je stopil. Niso imeli potrpljenja, da bi mu dovolili, da se obleče, ampak so ga potiskali in vlekli naprej. Ko so mojega Sina vodili kot tatu, si je otrl kri s svojih oči. Ko je bil obsojen, so mu naložili križ, da bi ga nosil. (I 10.17-20 = Brigita 2006: 67)

V nadaljevanju Marija natančno opisuje Jezusovo trnovo pot do kraja njegovega trpljenja. Ko je tudi sama prišla na ta kraj, je tam videla orodja, pripravljena za njegovo usmrnitev. Videla je svojega Sina, ki so ga »kruti usmrtitelj«⁷ prijeli in ga pribili na križ ter mu na glavo natakneli trnjevo krono. Spominja se, da je Sin takrat začutil sočutje do nje, svoje jokajoče matere, in jo priporočil »nečaku«⁸ Janezu:

Ko je visel na križu ranjen in okrvavljen, je začutil sočutje do mene, ki sem stala ob njem v solzah, in s krvavimi očmi pogledal v smer Janeza, mojega nečaka, in me priporočil njemu.⁷ (I 10.23 = Brigita 2006: 68)

Nato je Marija slišala, kako so njenega Sina obrekovali in govorili, da je bil tat, lažnivec in »da si nihče bolj ne zasluži smrti kot moj Sin«. Njena žalost je zaradi vsega tega postala še globlja. Brigiti zaupa svojo pretresenost:

[K]o so vanj zabili prvi žebelj, me je ta prvi udarec tako pretresel, da sem padla kot mrtva, oči mi je prekrila tema, roke so se mi tresle, moje noge so bile negotove. V grenkobi svoje žalosti nisem mogla gledati, dokler ni bil popolnoma pritrjen na križ. Ko sem vstala, sem videla svojega Sina, ki je visel tam v bedi, in v svoji temeljiti grozi sem jaz, njegova najbolj nesrečna Mati, zaradi žalosti komaj stala na nogah. Ko je videl mene in svoje prijatelje, ki so neutolažljivo jokali, je moj Sin z močnim in žalostnim glasom zavpil k svojemu Očetu, rekoč: »Oče, zakaj si me zapustil?«⁸ /.../ Potem je iz telesne bolečine svoje človeške narave zavpil k Očetu: »Oče, v tvoje roke izročam svojega duha.«⁹ Ko sem jaz, njegova najbolj žalostna mati, slišala te besede, se je vse moje telo treslo od grenke bolečine mojega srca. Kakor pogosto sem od takrat razmišljala o tem kriku, je še vedno ostal prisoten in svež v mojih ušesih. (I 10.24-41 = Brigita 2006: 68–69)

Sledi opis Marijinega spomina na Jezusovo smrt. Marija si je takrat zaželela, da bi bila z njim živa položena v grob:

Ko se je bližala njegova smrt in se je njegovo srce trgalo od bolečine, se je vse njegovo telo zdrznilo in njegova glava se je dvignila in se spet spustila, usta so se mu odprla in videlo se

⁷ Prim. Jn 19,26–27: »Ko je Jezus videl svojo mater in zraven stoječega učenca, katerega je ljubil, je rekel materi: 'Žena, glej, tvoj sin!' Potem je rekel učencu: 'Glej, tvoja mati!' In od tiste ure jo je učenec vzel k sebi.«

⁸ Prim. Ps 22,2: »Moj Bog, moj Bog, zakaj si me zapustil? / Daleč od moje rešitve so besede mojega vpitja.«

Prim. tudi Mt 27,46: »Okrog devete ure je Jezus zavpil z močnim glasom: 'Eli, Eli, lemá sabahtáni?' to je: 'Moj Bog, moj Bog, zakaj si me zapustil?«

⁹ Prim. Lk 23,46: »Jezus je zaklical z močnim glasom in rekel: 'Oče, v tvoje roke izročam svojega duha.' In ko je to rekel, je izdihnil.«

je, da je bil njegov jezik ves krvav. Njegovi prsti in roke so se nekoliko raztegnile, hrbet pa se je stisnil tesno ob križ. Tedaj so mi nekateri rekli: »Marija, tvoj Sin je mrtev.« Drugi so rekli: »Jezus je umrl, toda spet bo vstal.« Ko so vsi odhajali, je prišel nekdo in mu v bok zabodel kopje¹⁰ s takšno silo, da je skoraj izstopilo na drugi strani. Ko so kopje izvlekli, je bila njegova konica rdeča od krvi. In zdelo se mi je, kot da bi bilo prebodeno moje lastno srce, ko sem zagledala prebodeno srce svojega ljubljenega Sina.¹¹ Potem so ga sneli s križa. Njegovo telo sem vzela v naročje; podobno je bilo gobavcu, vse blede. Njegove oči so bile brez življenja in polne krvi, njegova usta hladna kot led, njegova brada kot vrvi, njegov obraz je bil otrdel. /.../ Potem so ga položili v čisto platno in s svojim platnenim oblačilom sem obrisala njegove rane in okončine, nato pa sem mu zaprla oči in usta, ki so bila odprta, ko je umrl. Potem so ga položili v grob. Kako bi bila raje položena vanj živa skupaj z mojim Sinom, če bi bila to njegova volja! Ko se je to zgodilo, je prišel dragi Janez¹² in me pripeljal v svojo hišo. Glej, moja hči, kaj vse je moj Sin pretrpel zate! (I 10.31-37 = Brigita 2006: 69–70)

Tudi v sedemindvajsetem videnju R1 se Marija spominja podob Jezusovega pasijona in svojega telesnega in duševnega doživljanja ob Sinovem umiranju:

Ko se je bližala njegova smrt in mu je srce razbijalo od neznosnih bolečin, se je nenadoma vse njegovo telo zdrznilo in glava, ki je visela nazaj, se je nekoliko zravnala. /.../ Takoj, ko se je odpovedal svojemu duhu, se je njegova glava spustila¹³ proti prsim.

Potem so moje roke postale suhe. Moje oči je prekrila tema in moj obraz je postal bled kot smrt. Moja ušesa niso mogla ničesar slišati. Moja usta niso mogla izdati nobenega zvoka. Moje noge so postale negotove in moje telo je padlo na tla. Ko sem vstala s tal in zagledala svojega Sina, ki je bil videti slabši od gobavca, sem njemu podredila vso svojo voljo, saj sem vedela, da se je vse zgodilo po njegovi volji in se ne bi moglo zgoditi, če tega ne bi dovolil. In zahvalila sem se mu za vse. V mojo žalost se je pomešalo nekakšno veselje, ker sem videla, da je On, ki ni nikoli grešil, v svoji veliki ljubezni hotel vse to pretrpeti za grešnike. Naj tisti, ki so na svetu, premišlujejo o tem, kaj sem doživljala, ko je umrl moj Sin, in naj se tega vedno spominjajo!« (I 27.1-9 = Brigita 2006: 97–99)

V petintridesetem videnju R1 Marija pove, kako tesno se je čutila povezano s svojim Sinom vse od njegovega spočetja pa do njegove smrti – tako telesno kot tudi duševno:

Zdelo se mi je, da so njegovi udje moji lastni udje in moje srce. Tako kot se drugi otroci običajno nosijo v materinem telesu, tako je bil on v meni. Vendar je bil spočet zaradi goreče ljubezni Božje ljubezni, medtem ko so drugi spočeti zaradi spojitve mesa. Zato njegov

¹⁰ Prim. Jn 19,33–34: »Ko so prišli do Jezusa in videli, da je že mrtev, mu niso strli nog, ampak mu je eden izmed vojakov s sulico prebodel stran in takoj sta pritekli kri in voda.«

¹¹ Prim. Lk 2,34–35: »Simeon jih je blagoslovil in rekel Mariji, njegovi materi: 'Glej, ta je postavljen v padec in vstajenje mnogih v Izraelu in v znamenje, ki se mu nasprotuje, in tvojo lastno dušo bo presunil meč, da se razodenejo misli mnogih src.«

¹² Gre za Janeza Evangelista.

¹³ Prim. Jn 19,30: »Ko je Jezus vzel kisa, je rekel: 'Izpolnjeno je.' In nagnil je glavo in izročil duha.«

bratranec Janez¹⁴ upravičeno pravi: »Beseda je postala meso.«¹⁵ Prišel je in bil v meni po ljubezni. Beseda in ljubezen sta ga ustvarili v meni. Bil je zame kot moje lastno srce. Zato sem se ob njegovem rojstvu počutila, kot da se je rodila polovica mojega srca, ki je šla iz mene. Ko je trpel, sem imela občutek, da trpi moje lastno srce. Ko je nekaj na pol zunaj in na pol znotraj in se zunanji del poškoduje, notranji del občuti podobno bolečino. Tako je bilo tudi, ko je bil moj Sin bičan in ranjen, tako, kot da bi bilo bičano in ranjeno moje lastno srce.

Bila sem oseba, ki mu je bila ob njegovem trpljenju najbližje, in nikoli nisem bila ločena od njega. Stala sem blizu njegovega križa in tako kot tisto, kar je najbližje srcu, najbolj boli, tako je bila njegova bolečina zame hujša kot za druge. Ko me je gledal s križa in jaz njega, so mi solze tekle iz oči kot kri iz žil. Ko je videl, da me je preplavila bolečina, se je nad mojo bolečino tako vznemiril, da je vsa bolečina njegovih lastnih ran popustila, ko je videl bolečino v meni. Zato lahko pogumno rečem, da je bila njegova bolečina moja bolečina in njegovo srce moje srce. Tako kot sta Adam in Eva prodala svet za eno samo jabolko,¹⁶ bi lahko rekli, da sva moj Sin in jaz odkupila svet z enim samim srcem. (I 35.1-7 = Brigita 2006: 111–112)

V enaindvajsetem videnju iz druge knjige *Razodetij* (v nadaljevanju R2) Brigita navaja Marijin natančni opis spomina na Kristusovo snemanje s križa in kaj je ob tem občutila:

Dva moža, ki sta ga snela s križa, sta uporabila tri lestve: ena je segala do njegovih nog, druga tik pod pazduho in roke, tretja pa do sredine telesa. /.../ Ko sta ga spustila na tla, je eden držal telo za glavo, drugi pa za noge. Jaz, njegova mati, sem ga držala okoli pasu. Tako smo ga vsi trije odnesli na skalo, ki sem jo prekrila s čisto rjuho in vanjo zavila njegovo telo. Nisem zašila rjuhe, ker sem vedela, da v grobu ne bo razpadel.¹⁷

Tako je bila moja žalost pomešana z določeno mero veselja. Resnično lahko rečem, da sta bili v enem grobu, kjer je bil pokopan moj Sin, dve srci. Ali ni bilo rečeno:¹⁸ »Kjer je tvoj zaklad, tam je tudi tvoje srce?« (II 21.1-35 = Brigita 2006: 230–231)

V devetem videnju iz prve knjige *Razodetij* Marija pripoveduje še o tem, kako je bila potem, ko je bil »tek njenega življenja končan«, vzeta v nebo:

Pozneje, ko je bil tek mojega življenja končan, je (Bog) najprej dvignil mojo dušo, ki je bila gospodarica telesa, na mesto, ki je poleg slave njegove božanskosti pomembnejše od drugih, in

¹⁴ »Njegov bratranec Janez«, tj. apostol Janez, ki je bil Zebedejev sin (Mt 4,21). V srednjem stoletju je veljalo, da je bila »mati Zebedejevih sinov« (Mt 27,56) Saloma (Mk 15,40), ki je veljala za sestro Device Marije (Jn 19,25); tako naj bi bila Janez in Jezus bratranca. (Prim. Morris 2006: 112.)

¹⁵ Prim. Jn 1,14: »In Beseda je postala meso in se naselila med nami. Videli smo njeno veličastvo, veličastvo, ki ga ima od Očeta kot edinorojeni Sin, polna milosti in resnice.«

¹⁶ Gre za priljubljeno idejo o jabolku v rajskem vrtu.

¹⁷ Nekatere podrobnosti križanja bi tu lahko odražale sočasno ikonografijo, na primer križ s tremi stopnicami in namig, da je bil v Kristusove noge zabiti več kot en žebelj. Reprezentativne vrste slik so lahko ohranjene stenske poslikave iz štirinajstega stoletja v norveških cerkvah (npr. Nes, Sogn); Brigita bi te slike lahko videla na Švedskem. Izjava, da Devica ni šivala, je morda izvirna podrobnost. (Glej Morris 2006: 229.)

¹⁸ Citat se navezuje na Mt 6,21, ki govori o zakladu v nebesih in mdr. pravi: »Kjer je namreč tvoj zaklad, tam bo tudi tvoje srce.« V Lk 12,34 pa beremo: »Kjer je namreč vaš zaklad, tam bo tudi vaše srce.«

potem moje telo, tako da telo nobenega drugega bitja ni tako blizu Bogu kot moje. (I 9.1-10 = Brigita 2006: 64–65)

Iz odlomka je razvidno Brigitino prepričanje o Marijinem vnebovzetju, ki ga je dolgo pred razglasitvijo dogme leta 1950 v 7. stoletju razglasil že papež Sergij I. (650–701) in zato vanj veruje tudi mnogo pravoslavnih kristjanov. Ti o Marijinem vnebovzetju navadno govorijo kot o zaspanju Device Marije (npr. Maksim Spoznavalec (580–662) v svojem delu *Življenje Device* iz 7. stoletja; prim. Maximus the Confessor 2012).

6 Recepcija Brigite Švedske v Evropi

Kanonizacija sv. Brigite Švedske leta 1391 je dala povod za aktualizacijo njenega življenja ter njenih *Razodetij*. Kopije njihovega latinskega rokopisa so se hitro razširile v srednji in južni Evropi. Danes knjižnice po vsem svetu hranijo približno 150 latinskih rokopisov *Razodetij*, napisanih ob koncu 14. in v 15. stoletju. Leta 1491 je bilo v Lübecku v Nemčiji prvič natisnjeno celotno latinsko besedilo (tiskar Bartholomaeus Ghotan), sledili so natisi v Nürnbergu (1500, 1517), Rimu (1557, ur. Olaus Magnus; 1606, ur. Consalvo Durante), Antwerpnu (1611), Kölnu (1628), Rimu (1628) in Münchnu (1680). Iz latinske različice so besedilo v samostanih prevajali v različne ljudske jezike: danščino, nizozemščino, češčino, angleščino, francoščino, nemščino, italijanščino, poljščino in španščino. Prevod v sodobno švedščino je v letih od 1957 do 1959 opravil Tryggve Lundeny (Morris in O'Mara 2000: 1–24; Morris, v Brigita 2006: 25). Citate iz *Razodetij* so vključevali v spise hagiografij, v meditacije o pretresljivosti Jezusovega trpljenja in Marijinega žalovanja, v molitve ter druge nabožne žanre, ki izvirajo iz ljudskih pobožnosti, prikazujejo svetniško življenje z opisi dejanj in čudežev ter govorijo o preizkušnjah in smrti svetnikov in svetnic. Še več, Brigiti so zmotno začeli pripisovati tudi nekatera apokrifna dela:

Ob postopnem razvoju brigitinskega kanona so se začela pojavljati številna apokrifna besedila, povezana s to švedsko svetnico, na primer delo, znano kot »Petnajst O-jev«, zaporedje petnajstih molitev o Kristusovem trpljenju med njegovim pasijonom, ki se začenejo z O-jem. To je bila ena izmed najbolj priljubljenih pobožnosti v petnajstem in šestnajstem stoletju, na voljo pa je bila kar v desetih evropskih jezikih. V petnajstem stoletju so jo napačno povezali z Brigito in od takrat so jo njej pripisovali v številnih izdajah in prevodih. To je dokaz, da je za seboj pustila ogromno sledilcev, ne le zaradi svojega preroškega glasu in ortodoksnega zagovarjanja tradicionalnega nauka, temveč tudi zaradi njenega vpliva na zasebno pobožnost. (Morris 2006: 25)

V slovenskih deželah je vpliv Brigitinih del na duhovno kulturo omogočil predvsem nemški prevod njenih *Razodetij*. V svojem članku »The Reception of St Birgitta in Germany« Ulrich Montag ugotavlja, da se je vpliv Brigitinih *Razodetij* bolj razširil v južni kakor v severni Nemčiji po zaslugi treh brigitinskih samostanov, ki so bili ustanovljeni v Južni Nemčiji znotraj meja Bavarske: Gnadenberg blizu Nürnberga (ustanovljen leta 1420), Maihingen blizu Nördlingena (ustanovljen med letoma 1425 in 1438) ter Altomünster med Münchnom in Augsburgom (ustanovljen leta 1497). Menihi in redovnice teh samostanov so v 15. in 16. stoletju poskrbeli za dva celotna prevoda *Razodetij* v nemščino. Okoli leta 1470 je menih Nicolaus Koch v Gnadenbergu v visoko nemščino prevedel celotno besedilo *Razodetij*, drugi celotni prevod v visoko nemščino pa je bil tiskan že leta 1502. Za tisk je poskrbel Georg Knöringer iz Ulma, vodilni menih v samostanu v Maihinguenu. Samostan v Gnadenbergu je gojil tesne stike s samostanom Paradiso blizu Firenz v Italiji (Montag 2000: 107–116). Montag ugotavlja:

Če povzamemo: prvi nemški prevodi, izbrani iz *Razodetij* svete Brigite, so nastali na območju Kölna pred letom 1400. Nato so sledili severni. Toda tam so bile ohranjene nemške različice, omejene na izbore in izvlečke. Le na jugu je bilo delo svetnice prevedeno v celoti, in to dvakrat. Tiskana izdaja iz leta 1502 z ilustracijami je zagotovo vrhunec prizadevanj, da bi delo svete Brigite postalo znano v enem od takratnih evropskih ljudskih jezikov. To dejstvo jasno kaže, kako je bolje razviti samostanski svet južne Nemčije z bogatim pisarskim znanjem skupaj s sponzorstvom kralja Maksimilijana I. ter drugih vladarjev in vplivnih oseb odtehtal prednost bližine Vadstene v severni Nemčiji. (Montag 2000: 111)

Razodetja sv. Brigite Švedske so močno vplivala na besedila dveh med seboj povezanih literarnih oz. polliterarnih zvrsti o Jezusovem življenju (*vita Christi*) in o Marijinem žalovanju oziroma joku (*planctus Mariae*) (Avsenik Nabergoj 2016, 2017, 2017a). Asketski spisi teh dveh zvrsti v nemškem jeziku so imeli neposreden vpliv v slovenskih deželah. Posebno priljubljeno je bilo delo *Das Grosse Leben Christi*, ki ga je leta 1677 prvič objavil bavarski kapucin Martin Cochemski (1630–1712), takrat znameniti pisatelj asketične, hagiografske in druge teološke literature. Za ustrezno razumevanje in vrednotenje tega dela se zdi zelo pomembno povzeti bistvene informacije z njegovega predgovora (Vorred und Erklärung dieses Buchs, leta 1689), ki je vključen v izdajo Mainz/Frankfurt (1712).¹⁹ V njem pater Martin pove:

¹⁹ Ta izdaja je na začetku prvega dela brez numeracije, v izdaji Münster 1859 pa ima numeracijo xii–xv (zato se v navajanju strani opiramo na prvi del izdaje iz leta 1859).

Kar sem poročal v predgovoru prejšnjih izdaj, poročam tudi tu, namreč: da sem pri opisu Kristusovega življenja uporabljal predvsem svete evangelije in razodetja svete Brigite, ki opisujejo najpomembnejše dogodke iz Kristusovega življenja podrobno in zvesto. Ta razodetja niso samo številni kardinali, škofje in doktorji Svetega pisma, ampak tudi trije papeži, in sicer Gregor XI., Urban VI. in Bonifacij IX., kakor tudi dva koncila, v Konstanci in v Baslu, potrdili; ti soglasno pričujejo, da so bila razodetja svete Brigite preverjena, polna resnice in resnično dana od Božjega Duha; in da jih je treba v korist tistih, ki jih berejo ali slišijo brati, vedno ceniti in častiti kot zveličaven nauk za vernike v sveti Božji Cerkvi. Če je ta razodetja odobrila Božja cerkev, kdo bi si drznil, da bi jim nasprotoval? (Martin Cochemski 1859: xii)²⁰

V nadaljevanju avtor doda še podatek: »Poleg teh razodetij sem se opiral tudi na spise svetih očetov in drugih verodostojnih piscev« (Martin Cochemski 1859: xiii).²¹ Vsi ti viri so vključeni tudi v *Poljanski rokopis*.

Veliko delo patra Martina Cochemskega *Das Grosse Leben Christi* je bilo konec 18. stoletja v nekoliko skrajšanem obsegu prevedeno v slovenščino. Ohranjen je rokopis, ki se po kraju najdbe (2009) imenuje *Poljanski rokopis*.²² Ta rokopis zelo zgovorno kaže, da je bil vpliv *Razodetij* sv. Brigite v Srednji Evropi izredno velik tudi v stoletjih novega veka. Poznobaročni rokopis velikega formata (foliant) na več kot sedemsto straneh v 100 »postavah« ali poglavjih opisuje Jezusovo življenje v tesni povezavi z njegovo materjo Marijo. Rokopisno besedilo vsebuje čisto človeške predstave o Jezusovem življenju, trpljenju in smrti. Sveto Brigito omenja na ok. petdesetih mestih v postavah, ki pokrivajo Jezusov pasijon (od 58. postave dalje).²³ Avtor večidel iz Brigitinih *Razodetij* prevzema vsebine v obliki citatov ter jih vključuje v kontekstih zaporedja dogodkov pasijona – od trenutka, ko Juda Iškarijot izda Jezusa judovskim oblastem, do križanja Jezusa na Golgoti. Citati iz Brigitinih videnj vsebinsko bogatijo obsežne meditacije o Jezusovem trpljenju in Marijinem sočustvovanju. *Poljanski rokopis* priča, da so oznanjevalci evangelija iz baročne dobe segali po starejših duhovnih avtoritetah, ko so z močjo čustev nagovarjali svoje sodobnike, da bi jih pridobili za sočustvovanje z Jezusovim trpljenjem in Marijinim žalovanjem.

²⁰ Iz nemščine prevedla avtorica članka.

²¹ Med poznejšimi krščanskimi pisatelji najpogosteje omenja svetega Bonaventuro.

²² Za začetek znanstvene obravnave tega rokopisa je zaslužen Matija Ogrin, ki leta 2011 v članku v *Slavistični reviji* nanj opozori kot na eno »najbolj presenetljivih najdb, kar si jih je moč misliti pri raziskovanju slovenskih baročnih rokopisov« (Ogrin 2011: 394). Kot najpomembnejše rokopisno besedilo asketične ali meditativne proze slovenskega baroka ga obravnava v več nadaljnjih člankih; gl. Ogrin 2017a; 2017b; 2020; 2021; ob tem pa nastajajo še druge raziskave, ki to besedilo raziskujejo z različnih literarnih in teoloških (Avsenik Nabergoj 2016; 2017a, 2017b) ter jezikovnih vidikov (Žejn 2016; 2017).

²³ Prim. tudi Žejn 2017: 182.

Na duhovno življenje v slovenskih deželah so pogosto vplivala tudi gibanja v Italiji, zato je mogoče, da so bili vsaj nekateri duhovni pisatelji in pridigarji seznanjeni tudi z dogajanjem v brigitinskih samostanih, ki so bili ustanovljeni v Italiji. Domenico Pezzini v svojem članku »The Italian Reception of Birgittine Writings« poudari pomembno okoliščino, »da je Italija edina dežela Sredozemlja, v kateri je bilo Brigitino delo zelo razširjeno, o čemer pričajo številni rokopisi latinskih besedil, ki so se ohranili ali so nastali v italijanskih skriptorijih«:

Za začetek velja spomniti na splošno znano dejstvo, da je Italija edina sredozemska država, v kateri je bilo Brigitino delo v širokem obtoku, kot pričajo številni rokopisi latinskih besedil, ki so se ohranili ali so nastali v italijanskih skriptorijih. To ni presenetljivo, če upoštevamo zelo preprosto dejstvo, da je Brigita zadnjih štiriindvajset let svojega življenja preživela v Italiji (1349–1373) in delovala kot javna osebnost; poleg tega je za njeno duhovno dediščino poskrbela zgodnja ustanovitev dveh brigitinskih samostanov: florentinskega samostana Paradiso v Pian di Ripoli (1394–1395) in Scala coeli v bližini Genove (1406). Oba sta bila središči širjenja njenega kulta in njenih spisov, in veliko rokopisov, ki jih bom obravnaval in ki vsebujejo popolne ali delne prevode njenih spisov, je neposredno povezanih s tema dvema samostanoma.

Kot drugo pomembno predpostavko bi rad spomnil, da preučevanje različic *Liber celestis* v italijanščino sodi na obsežno področje srednjeveških in renesančnih prevodov, ogromne množine besedil, ki so bila v preteklosti ključnega pomena za širjenje starih in novih kultur ter so globoko vplivali na oblikovanje italijanske proze in tudi drugih evropskih ljudskih jezikov. Ze bežen pregled dveh najboljših antologij italijanske književnosti, ki sta nastali v trinajstem in štirinajstem stoletju, pokaže, da je več kot polovica tam zbranih besedil prevodov, večinoma iz latinščine, nekaj pa tudi iz francoščine. Toda kljub temu impresivnemu pojavu je treba reči, da je v Italiji dosledno znanstveno zanimanje za te prevode relativno novo, ne zgodnejše od petdesetih let 20. stoletja. (Pezzini 2000: 187)

Zelo verjetno je torej, da se je vpliv Brigitinih duhovnih doživetij širil vsaj v zahodno Slovenijo tudi iz Italije.

7 Sklep

Sveto pismo Nove zaveze s svojo kristološko razlago Stare zaveze je temeljni vir krščanstva, v tem viru pa je vrh Jezusovo evangeljsko poročilo o Jezusovem dejanju trpljenja za odrešitev človeštva. Marijina vloga v pasijonu je v evangelijih opisana le na kratko. V evangeliju po Janezu beremo: »Poleg Jezusovega križa pa so stale njegova mati in sestra njegove matere, Marija Klopajeva in Marija Magdalena« (Jn 19,25). Na tej osnovi so se v zgodovini krščanstva razvili različni žanri spisov, ki v zelo razširjenih meditacijah, poročilih in spodbudah izražajo globok čustveni odnos

vernikov do Jezusove matere Marije, ki v pogovoru z Jezusom ali kot osamljena opazovalka žaluje zaradi Sinovega trpljenja in sočustvuje z njim. Podobne čustvene razširitve evangeljskega poročila najdemo tudi v podoživljanju Jezusovega trpljenja. Vsako obdobje krščanstva je oblikovalo svoj posebni poudarek v prikazovanju Marijinega in Jezusovega življenja, tako v besedi kot tudi v likovni umetnosti – slikarstvu, kiparstvu, arhitekturi, v glasbi in drugod. Obdobje, ko je živela Brigita Švedska, je bil čas, ko so se pojavile nove tehnike podoživljanja pasijona. Po črni smrti, ki je opustošila evropske družbe med letoma 1347 in 1350, so bili preživeli zavezani k spominjanju mrtvih, ki so sestavljali kar tretjino ali celo polovico evropskega prebivalstva. Ob spoznanju človeške krhkosti so se ljudje še bolj zavedeli, da vsi potrebujemo pomoč, tako v življenju kot tudi ob smrti in po smrti. V doživljanju grešnosti in nevrednosti, da bi prosili za takšno božjo pomoč, so si za svojo zagovornico izbrali božjo mater Marijo, ki je usmiljena in modra ter lahko pri svojem Sinu zanje doseže milost. V samostanih se je razvila podoba *Stabat mater*, to je podoba matere v bolečinah, ko vidi svojega sina viseti na križu. To podobo, ki jo je po svojem osebnem videnju v izvirni različici Marije kot sotrpeče matere gojila tudi Brigita Švedska, je ljudstvo navdušeno pozdravilo. Drama ob vznožju križa je vedno bolj pripovedovala tudi Marijino zgodbo in križ ni bil popoln brez Marijine navzočnosti.

Kot duhovno zelo močna osebnost 14. stoletja je Brigita v *Razodetjih* s preroško vizijo in žarom obsežno in zelo izvorno oblikovala življenje Jezusa in Marije, s katero se je tudi sama poistovetila – tako kot je bila Brigita mati svojim osmim otrokom, je bila Marija vsem kristjanom; tako kot Marija je tudi Brigita prejela Svetega Duha. Red brigitink, ki ga je ustanovila, je od svojih članov in članic zahteval, da vsak dan obhajajo bogoslužje Device Marije. Brigitinska duhovnost je poudarjala Marijino odrešenjsko moč in je tako moške kot ženske člane oz. članice spodbujala, naj se vidijo v Mariji. Njihova izbrana Marija je bila sotrpeča Marija, ki je igrala tako pomembno vlogo pri odrešenju.

Izjemen pomen Brigitinih *Razodetij* je mdr. razviden iz velikega vpliva njenih spisov na poznejše duhovne pisatelje, med njimi tudi na baročnega duhovnega pisatelja Martina Cochemskega, ki je poleg Svetega pisma Brigitina *Razodetja* uporabljal kot najpomembnejši vir za svoje veliko delo *Das Grosse Leben Christi*. Prek dela Martina Cochemskega pa je Brigita prišla tudi v obsežno slovensko asketično meditativno delo *Poljanski rokopis*. Podoba Marije, ki jo razberemo iz *Poljanskega rokopisa*, je

podoba tipa *Mater Dolorosa*, to je matere, ki je bila posebej občutljiva za trpljenje svojega Sina zaradi edinstvene bližine, ki jo je povezovala z njim. Takšno podobo nezmotljivo odkrijemo tudi pri Brigiti Švedski, ki v svojih *Razodetjih* poudarja, da je bil Jezus neločljiv del nje od njenega spočetja pa vse do Sinove smrti:

Prišel je in bil v meni po ljubezni. Beseda in ljubezen sta ga ustvarili v meni. Bil je zame kot moje lastno srce. Zato sem se ob njegovem rojstvu počutila, kot da se je rodila polovica mojega srca, ki je šla iz mene. Ko je trpel, sem imela občutek, da trpi moje lastno srce. Ko je nekaj na pol zunaj in na pol znotraj in se zunanji del poškoduje, notranji del občuti podobno bolečino. Tako je bilo tudi, ko je bil moj Sin bičan in ranjen, tako, kot da bi bilo bičano in ranjeno moje lastno srce. (I 35.1-7 = Brigita 2006: 111–112)

Podoba tipa *Mater Dolorosa* izpostavlja Jezusovo človeško trpljenje in agonijo njegove matere Marije, ki se sprošča v sočutnem in krčevitem joku. Medtem ko Brigitina *Razodetja* edinstveno povezanost med materjo in njenim sinom v ljubezni in trpljenju predstavljajo vse do Marijinega spočetja, pa v *Poljanskem rokopisu* podobo matere spremljamo šele od začetka pasijona njenega Sina kot »moža bolečin«, v času, ko Marijo in Jezusa najtesneje povezujeta bolečina in žalost in ko Marija izraža željo, da bi jo pokopali skupaj z njenim Sinom. *Razodetja* obenem razkrivajo težnjo po dramatizaciji Marijinega trpljenja. V njih je Marija prikazana v položajih omedlevice, ko njene oči »prekrije tema«, njen obraz pa postane »bled kot smrt«. Ker je Marija tako tesno povezana s sinom, čuti, kako Jezusu takrat, ko se bliža njegova smrt, »srce razbija od neznosnih bolečin«. Ko se Jezus »odpove svojemu duhu« in se ob smrti njegova glava spusti k prsim, Marijine oči postanejo suhe, prekrije jih »tema«, njen obraz pa postane »bled kot smrt«, njena ušesa ne morejo »ničesar slišati«, njena usta ne morejo »izdati nobenega zvoka«, njene noge postanejo »negotove« in njeno telo »pade na tla« (I 10.17-20 = Brigita 2006: 67).

Takšna podoba Marije ob križu sledi naraščajočemu številu razlag o Jezusovem pasijonu od začetka 13. do konca 14. stoletja, ki so vernike usmerjale, naj k pasijonu pristopijo z Marijinimi očmi. Produkt tega obdobja je tudi himna *Stabat mater*, ki predstavlja zgled počlovečenja Marije, ustvari predlogo za razmislek o njenem odnosu do pasijona ter zaznamuje preoblikovanje pasijona kot dela Marijinega in ne le Kristusovega trpljenja.²⁴ V tem obdobju so nastala nova gradiva za predstavljanje

²⁴ *Stabat Mater*, krščanska himna Mariji iz 13. stoletja, prikazuje njeno trpljenje med križanjem njenega sina Jezusa. Njen avtor je lahko frančiškanski menih Jacopone da Todi ali papež Inocenc III. Naslov izhaja iz prve vrstice »Stabat Mater dolorosa«, kar pomeni »Mati žalostna je stala«.

pasijona kot dramske pripovedi.²⁵ *Stabat mater* je bila predelana v več kot sto različicah, med njimi tudi kot *Stabat mater, rubens rosa*. Ta učinkovito uravnoteži bolečino in upanje, trpljenje in vzvišenost. Prvine Marijinega upanja so ob vsej njeni bolečini vidne tudi v videnju Brigite Švedske. Ko vstane iz omedlevice in zagleda svojega Sina, »ki je bil videti slabši od gobavca«, mu podredi vso svojo voljo, saj ve, »da se je vse zgodilo po njegovi volji in se ne bi moglo zgoditi, če tega ne bi dovolik«. Še več, Marija se svojemu Sinu zahvali za vse, v njeno žalost pa se pomeša »nekakšno veselje«, ker vidi, »da je On, ki ni nikoli grešil, v svoji veliki ljubezni hotel vse to pretrpeti za grešnike« (I 27.1-9 = Brigita 2006: 97–99).

Tako Brigitina *Razodetja* kot tudi *Poljanski rokopis* razkrivata zelo podrobne opise Jezusovega in Marijinega trpljenja, v katerih odseva usmeritev, nakazana v izjemno vplivni knjigi – vodniku *Meditacije o Kristusovem življenju*, ki ga je ok. leta 1300 verjetno napisal toskanski frančiškan Janez Caulibus (čeprav ga pogosto pripisujejo Bonaventuri). Ta knjiga je bralcu ponujala podrobne opise trpljenja in namige za sočutje (prim. Caulibus 1997, 2000). Cilj takšnih del je bil, da se ne izpusti nobena podrobnost, ki bi lahko vključevala opis in evokacijo. Marijina uravnoteženost, njena včasih nema žalost, njene nežne poteze so se umaknile prikazovanju neznosne bolečine. Besedila, kot so bile *Meditacije o Kristusovem življenju*, so pomagale tako pisateljem kot tudi likovnim umetnikom predstaviti Marijo, ki izgublja nadzor. Vpliv tega dela je bil brez dvoma močan vir navdiha Martina Cochemskega v njegovem opisu Jezusovega življenja v monumentalnem delu *Das grosse Leben Christi*, pozneje prevedenem in prirejenem v slovenskem baročnem *Poljanskem rokopisu*. V tem delu odkrijemo, da je med cerkvenimi očeti najpogosteje citiran »sv. Bonaventura«, med svetniki in svetnicami iz poznejšega obdobja pa najpogosteje Brigita Švedska.

Viri in literatura

Irena AVSENIK NABERGOJ, 2016: Izvori in tradicija literarne zvrsti *vita Christi* v *Poljanskem rokopisu*. *Bogoslovni vestnik* 76/3–4. 585–596.

Irena AVSENIK NABERGOJ, 2017a: Marijino sočutje in žalovanje v srednjeveških meditacijah in dramtizacijah evangeljske pripovedi o pasijonu. *Bogoslovni vestnik* 77/3–4. 655–669.

Irena AVSENIK NABERGOJ, 2017b: Rokopisna tradicija literarne zvrsti *planctus Mariae* in *Poljanski rokopis*. *Rokopisi slovenskega slovstva od srednjega veka do moderne*. Ur. Aleksander Bijelčevič. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete. (Obdobja, 36). 103–110.

²⁵ Mdr. tudi pasijonska igra, ok. leta 1230 dodana rokopisu *Carmina Burana* s konca 12. stoletja, izraža temo bolečine ob izgubi Sina v obliki Marijinega žalovanja – *Planctus Mariae*.

- Irena AVSENIK NABERGOJ, 2022. Čustveni prikazi evangelija v razvoju Marijine biografije v zgodnji Cerkvi na Vzhodu. *Bogoslovni vestnik* 82/4. 823–840.
- Iohannis de CAULIBUS, 1997: *Meditationes Vite Christi olim S. Bonaventuro attributae*. Ur. Mary Stallings-Taney, Turnhout: Brepols.
- John of CAULIBUS, 2000: *Meditations on the Life of Christ*. Prevod in ur. Francis X. Taney, Sr., Anne Miller in C. Mary Stallings-Taney. Asheville, N.C.: Pegasus Press.
- Maximus the CONFESSOR, 2012: *The Life of the Virgin*. Prevod Stephen J. Shoemaker. New Haven: Yale University Press.
- Martin COCHEMSKI, 1859: *Leben und Leiden unseres Herrn und Heilandes Jesu Christi und Seiner göttlichen jungfräulichen Mutter Maria*. Erster Band. Münster: Friedrich Cazin.
- Martin COCHEMSKI, 1860: *Leben und Leiden unseres Herrn und Heilandes Jesu Christi und seiner göttlichen jungfräulichen Mutter Maria*. Zweiter Band. Münster: Cazin.
- Stephanos EFTYMIADIS, ur. 2014: *The Ashgate Research Companion to Byzantine Hagiography. Volume II: Genres and Contexts*. Farnham / Burlington: Ashgate.
- Robert KRALJ, 2015: Spemna beseda. *Nebeška razodetja: sv. Brigita Švedska*. Izbral Tryggve Lundén, prevod Marinka Stražar in Danni Stražar, spremna beseda Robert Kralj. Ljubljana: Družina. Manjkajo strani spremne besede.
- Sarah MCNAMER, 2009: The Origins of the *Meditationes vitae Christi*. *Speculum* 84/4. 905–955.
- Ulrich MONTAG, 2000: The Reception of St Birgitta in Germany. *The Translation of the Works of St Birgitta of Sweden into the Medieval European Vernaculars*. Ur. Bridget Morris, Veronica O'Mara. Turnout: Brepols. (The Medieval Translator, 7). 106–116.
- Bridget MORRIS, 1999. *St. Birgitta of Sweden*. Woodbridge, Suffolk, UK: Boydell Press.
- Bridget MORRIS, Veronica O'MARA, 2000: *The Translation of the Works of St Birgitta of Sweden into the Medieval European Vernaculars*. Turnout: Brepols. (The Medieval Translator, 7).
- Bridget MORRIS, 2006: General Introduction. *The Revelations of St. Birgitta of Sweden*. Zv. 1. (knjige 1–3). Prev. Denis Searby, uvod in opombe Bridget Morris. Oxford: Oxford University Press. 3–38.
- Matija OGRIN, 2011: Neznani rokopisi slovenskega slovstva 17. in 18. stoletja. *Slavistična revija* 59/4. 385–399.
- Matija OGRIN, 2017a: Rokopisi slovenskega slovstva kot nov in bogat raziskovalni predmet. *Rokopisi slovenskega slovstva od srednjega veka do moderne*. Ur. Aleksander Bjelčevič, Matija Ogrin, Urška Perenič. Izdal Oddelek za slovenistiko, Center za slovenščino kot drugi tuji jezik. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete. (Obdobja, 36). 9–11.
- Matija OGRIN, 2017b: Slovenski rokopisi o štirih poslednjih stvareh človeka in baročno eshatološko izročilo. *Rokopisi slovenskega slovstva od srednjega veka do moderne*. Ur. Aleksander Bjelčevič, Matija Ogrin, Urška Perenič. Izdal Oddelek za slovenistiko, Center za slovenščino kot drugi tuji jezik. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete. (Obdobja, 36). 33–41.
- Matija OGRIN, 2020: Asketična ali meditativna proza slovenskega baroka. *Jezik in slovstvo* 65/3–4. 115–135, 354.
- Matija OGRIN, 2021: Slovenian Manuscripts of the Late Baroque: Literary Tradition Defying Enlightenment Censorship = Slovenski rokopisi poznega baroka: kljubovanje literarne tradicije razsvetljenski cenzuri. *Slavica Tergestina* 26/1. 196–220.
- Sarah MCNAMER, 2010: *Affective Meditation and the Invention of Medieval Compassion*. Philadelphia, PA: University of Pennsylvania Press.
- Domenico PEZZINI, 2000: The Italian Reception of Birgittine Writings. *The Translation of the Works of St Birgitta of Sweden into the Medieval European Vernaculars*. Ur. Bridget Morris, Veronica O'Mara. Turnout: Brepols. (The Medieval Translator, 7). 186–212.
- Anders PILTZ, 2000: Revelation and the Human Agent: St. Birgitta and the Process of Inspiration. *Tongues and Texts Unlimited. Studies in Honour of Tore Janson*. Ur. Hans Aili in Peter af Trampe. Stockholm: Stockholms Universitet, Institutionen för klassiska språk. 181–88.
- Miri RUBIN, 2010: *Mother of God: A History of the Virgin Mary*. London: Penguin Books.

- Stephen J. SHOEMAKER, 2011: Mary at the Cross, East and West: Maternal Compassion and Affective Piety in the Earliest »Life of the Virgin« and the High Middle Ages. *The Journal of Theological Studies* 62/2. 570–606.
- Brigita ŠVEDSKA, 2006: *The Revelations of St. Birgitta of Sweden*. Zv. 1: *Liber Caelestis, knjige I–III*. Prevod Denis Searby, uvod in opombe Bridget Morris. Oxford: Oxford University Press.
- Brigita ŠVEDSKA, 2008: *The Revelations of St. Birgitta of Sweden*. Zv. 2: *Liber Caelestis, knjige IV–V*. Prevod Denis Searby, uvod in opombe Bridget Morris. Oxford: Oxford University Press.
- Brigita ŠVEDSKA, 2012: *The Revelations of St. Birgitta of Sweden*. Zv. 3: *Liber Caelestis, knjige VI–VII*. Prevod Denis Searby, uvod in opombe Bridget Morris. Oxford: Oxford University Press.
- Brigita ŠVEDSKA, 2015: *The Revelations of St. Birgitta of Sweden*. Zv. 4: *The Heavenly Emperor's Book to Kings, The Rule, and Minor Works*. Prevod Denis Searby, uvod in opombe Bridget Morris. Oxford: Oxford University Press.
- Brigita ŠVEDSKA, 2015: *Nebeška razodetja: sv. Brigita Švedska*. Izbral Tryggve Lundén, prevod Marinka Stražar in Danni Stražar, spremna beseda Robert Kralj. Ljubljana: Družina.
- Jacobus de VORAGINE, 1993: *The Golden Legend: Readings on the Saints*. Prevod W. G. Ryan. 2 zv. Princeton: Princeton University Press.
- Andrejka ŽEJN, 2016: Jezik Poljanskega rokopisa: jezik rokopisa na prehodu iz 18. v 19. stoletje. *Slavistična revija* 64/4. 407–425.
- Andrejka ŽEJN, 2017: Medbesedilnost in retoričnost baročne asketično-meditativne proze Poljanskega rokopisa. *Primerjalna književnost* 40/1. 175–193.
- Register slovenskih rokopisov 17. in 18. stoletja. Ms 023. Poljanski rokopis. Jezusovo življenje v sto postavah. URL: http://ezb.ijs.si/fedora/get/nrss:nrss_ms_023/VIEW/ [30. 9. 2022]

SUMMARY

While the development of hagiography in the ancient Church linked the lives of the saints to the imitation of Jesus Christ (*imitatio Christi*), from the second century onwards, the mother of Jesus, Mary, was given a special place in the development of Christian hagiography. The veneration of Mary flourished especially in the first centuries of the second millennium, when Mary acquired the prestige we associate with her today. In the new monastic orders, Mary showed herself to be the perfect companion - mother, bride and comforter, and the monastic orders, with their extraordinary influence, offered her to the population throughout Europe as an excellent example to emulate. Awareness of Mary was also evident in the spirituality that spread across Europe in the fifteenth century through the Briggittine Order, founded by the Swedish mystic St. Brigitta of Sweden (1303–1373). One of the most influential medieval works was her *Revelations*, a collection of a tremendous body of sayings and visions received over a thirty-year period. In it Brigitta describes about seven hundred visions that she received in prayer or in eclipse from God the Father, Jesus, Mary and various saints.

This article presents the life of Mary as depicted by the Swedish saint and mystic Bridget of Sweden in her visions in *Revelations*. Unlike other influential medieval hagiographical works about Mary, such as the *Life of the Virgin* by Maximus the Confessor, Mary in *Revelations* speaks in the first person, through a direct address to Brigitta of Sweden. In her visions, she describes her life, beginning with the sinless life of her parents, which bore fruit in the conception of the virgin girl Mary, through the descriptions of the immaculate life of her youth, which is overwhelmed by the event of the angel's announcement that God had chosen her to be the mother of the Son of God. This is followed by a description of the virginal conception of her Son Jesus, Mary's recollection of the painless birth, and her immediate premonition of Jesus' inevitable suffering and His death for the salvation of man. The narrative of Mary's life concludes with the description of Jesus' resurrection and ascension and her abiding in heaven with God.

This article focuses particularly on the first and second books of *Revelations* and presents in condensed form the passages in which Mary narrates her life, with an emphasis on her co-suffering with Jesus during his Passion. The image of Mary as a co-sufferer with Jesus is seen as a reflection of the period following the difficult time of the Black Death, which, in addition to the anguish and devastation, offered the survivors ways to repentance and renewal in the form of an empathetic and compassionate devotion to the suffering Jesus and his weeping mother Mary (*Vita Christi, Planctus Mariae*). Compared to the original biblical narrative, in which Mary's life is only sparsely described, Brigitta's sacred visions of Mary's life show great extensions, the result of the greatly increased role of Mary in the piety of the monastic orders in the Middle Ages. The paper reveals the great influence of Brigitta's Revelations in Europe and especially in Slovenia, where her image of the co-suffering mother of Jesus in his Passion was disseminated especially through the Poljanski manuscript, the most important Slovenian Baroque manuscript text of ascetic or meditative prose.